

Vilsandi ilmajaam 150

Victor Vernik, Karl Teär

Vilsandil on aegade jooksul tehtud mitmesuguseid uuringuid ja vaatlusi. On loetud taimi märgitud lappidel (Tallinna Botaanikaaed), pumbatud läbi loendurite õhuelektrit (Tartu Ülikool), kogutud okkaid ning sademevett (Looduskaitseala reservaat), püütud kalu (Mereinstituut), vaatlustest linnuriigis rääkimata.

Vanimaks vaatlustegevuseks saarel tuleb lugeda ilmavaatlust. Seda on toimetatud regulaarselt alates 1865. a, tänava võime seega tähistada 150. sünnipäeva. Meie maa oli toona suure tsaaririigi osake. Venemaal hakati ilma silmas pidama 17. sajandi keskpaigas, tsaar Aleksei Mihhailovitši käsul. Vaatluskoht oli otse võimu südames – Moskva Kremli. 1722. a alustati Peeter I korraldusel vaatlusi Peterburis.

Kulus veel terve sajand, enne kui 1822. aastal tehti esimesed meteoroloogilised vaatlused Tartus. Tublisti hiljem, nimelt 2.12.1865, algasid regulaarsed vaatlused. Sellest ajast loetakse ka Tartu meteoroloogiaobservatooriumi tegevuse algust. Seega veidi hiljem kui Vilsandil.

Vilsandi vanim säilinud ilma-vaatlusraamat on ajavahemikust 31. august 1865 kuni 31. detsembrini 1870. Vaatluskoht tuletorni juures. Loogiliselt õige koht, tuletorn ju ainuke riiklik institutsioon saarel, kui piirivalve välja arvata. Ka strateegiliselt õige koht vastu avamerd. Esimene teadaolev vaatleja oli pagunikandja, alamporutšik Petrov. Algusaastal oli tegemist palju, vaatlusajad olid kell 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22. Vaadeldi õhurõhku, õhutemperatuuri, tuule suunda ja kiirust, atmosfääri seisundit, pilvede liiki, tehti märkusi ilmastikunähtuste kohta. Alates 1866. a lisandus merevee kõrguse mõõtmine. Sama aasta juulikuust vähendati vaatluste arvu kolmele: kell 4, 12, 20. Vaatleja elu läks tunduvalt kergemaks.

Alamporutšik Petrov lahkus ametist juunis 1868. Edasi on vaatlejaina märgitud erinevatel aegadel Lukin ja Baranovski. Pole täpselt teada, kas nad töötasid vaid vaatlejaina või kuulusid tuletorni meeskonda. 1874. a tuli tuletorni järelevaatajaks **Mihhail Sidorov**, kes alates 1. jaanuarist 1879 võttis vaatlused enda kanda. Samal ajal muudeti vaatluste aega, need olid nüüd kell 7, 13, 21.

Vahepealt on ajahammas mõned paberid ära näpanud. Vaatlustabelid on säilinud alles 1. jaanuarist 1920, sealt edasi katkematult kuni 31. detsembrini 1940. Kogu selle perioodi vaatlejaks

on märgitud Artur Toom. Praktiliselt oli kindlasti andmete kirjapanijaid mitmeid, Toomil endal oli palju ameteid ja ametisõitused. Andmed edastati Tartusse telegraafi, hiljem ka telefoni teel.

Nagu teada, hakkasime kõik 1940. aastal töörahva paradiisi poole astuma. Järgmisel aastal kohtame esmakordselt nimetust „ilmajaam“, jaama ülemana on kirjas I. I. Toporištšev, vaatlejaks N. I. Abakumov.

Sakslastel oli eriarvamus, paradiisi ehitamine jäi mõneks aastaks pooleli. Ajavahemikus 1942. a kuni 31. august 1944 tegi vaatlusi tuletorni vanema Viktor Ranniku vend Jüri Rannik. Septembris pagesid vennaksed, nagu ka enamik vilsandlasi, punaste hordide eest Rootsi.

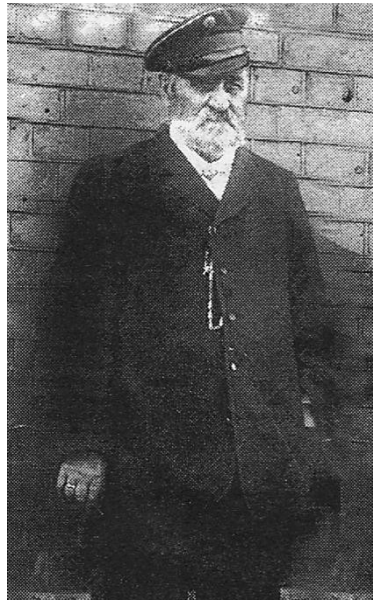
Vene teise okupatsiooni alates pandi ilmajaam tööle 1. novembril 1944, ülemaks V. T. Šmidt. Jaama ülematena järgnesid 1947. a A. E. Kirillov, 1948. a Böstrjak ning alates 1. aprillist 1949 Vladimir Loginovitš Posuiko. Vaatamata naljapäevana tuntud tööleasumise päevale jäi see Ukraina päritolu mees ametisse tervelt 40 aastaks.

Vastavalt uutele eeskirjadele muudeti vaatlused ööpäevaringseiks, intervall 3 tundi. Selleks suurendati vaatlejate arvu. Nende põhiliselt venelastest ametnike voolavus oli suur, juba mõne aastaga esineb paberites kümmekond nime. Esimese Eesti soost vaatlejana on aastail 1954–1958 kirjas E. Lonn Saaremaalt. Vaatlejaina töötas teiste hulgas ka tuletorni meeskonna perekonnaliikmeid. See oli neile väga mugav – olla tööl oma õues, kuna jaam oli A. Toomi elumajas.

Vaatlusväljakut maja kõrval täiendati uuema aparatuuriga. Ilmajaam eraldati tuletorniteenistusest ja allutati Hüdrometeoroloogiavalitsusele. Nii oli ühe õue peal kaks valitsust, tuletorni peremehe nimi oli NSVL Sõjamerejõudude Hüdrograafiavalitsus.

Vilsandlastest on vaatlejaina olnud ametis Virve Kullapere, Elviine Kullapere, L. Krause, Virve Aumees, Maie Lambut. Järgnevatel aastatel moodustasid ilmajaama pere põhiliselt Kalinigradis tehnikumi lõpetanud tütarlapsed, kaelas kolmeaastane sundteenistus. Eriti vaimustunud oma tööst ei paistnud nad olevat. Piirirežiimiga saar, kavalere pole, lisaks mitmesugused majapidamistööd pererahva heaks. Eks siis püüti leida jalgalaskmise võimalusi, kõige kindlam neist oli abiellumine saarelt välja.

Posuiko oli ihne, kuid töökas majandaja. Peeti arvukalt koduloomi, kahasse tuletorni rahvaga

Mihhail Sidorov

kasvatati kartulit ja vähesel määral vilja. Kuna saarel oli vaid eestikeelne kool, andis Jelena Posuiko oma lastele alghariduse kodus. Olgu ka öeldud, et eesti keelt ei vaevunud see pere ära õppima. Oma lastele kindlustas kõva majandusmees hariduse, ostis neile korterid ja autod. Lõpuks muretseti ka korter Kuressaares. Aga pensionile minekuga venitati, kahju oli tulusast kohast loobuda. Äramineku otsustas lõpuks riigikorra muutus.

Viimaseks nõukaaja vaatlejaks oli Anne Luup Kihelkonnalt. 1991. a suvel kolis ära Posuikode pere, ilmajaama asjaajamise võttis üle Indrek Süld.

Praegu, 150 aastat pärast meteoroloogiliste vaatluste algust, on Vilsandi üks kuuest suurimast ilmajaamast Eestis. Nagu Tallinn-Harku aeroloogiajaam ning Tartu-Tõravere meteoroloogiajaam, kuulub ka Vilsandi rannikujaam Maailma Meteoroloogiaorganisatsiooni (WMO) kliimajaamade võrgustikku. Loetletud jaamade andmed on üheks sisendiks maailma kliimamuutuste uuringutes, seega peavad need olema väga kvaliteetsed. Vilsandi rannikujaam töötab selle nimel ööpäevaringselt.

2003. a juunis paigaldati automaatsed mõõtevahendid ning alates 1. novembrist töötab ilmajaam poolautomaatjaamana. Kuna kõiki meteoroloogilisi elemente pole veel võimalik automaatsete mõõtevahenditega registreerida, siis teeb mõningaid ilmavaatlusi ka vaatleja. Automaatjaam edastab andmeid igal täistunnil. Vaatlejad edastavad andmeid iga kolme tunni tagant ehk kaheksa korda ööpäevas. Vilsandi rannikujaama vaatlusväljakul olev automaatjaam registreerib ööpäev läbi järgmisi meteoroloogilisi elemente: õhutemperatuur, maapinna temperatuur, õhuniiskus, õhurõhk, tuule suund ja kiirus, päikesepaiste kestus, sademete hulk, pilvede kõrgus ja hulk, nähtavuskaugus ning ilmanähtused. Vaatlused, mida teeb inimene, on järgmised: pilvede liik, hulk ja kõrgus, sademete hulk, ilmastikunähtused, maapinna seisund, lumikatte paksus vaatlusväljakul ja nähtava ümbruse lumega kaetus. Talvisel ajal tehakse ka merejää vaatlusi.

2014. a oktoobris uuendati Keskkonna-investeeringute Keskuse projekti raames mõõtetehnikat Vilsandi rannikujaama vaatlusväljakul.

Et ekstreemsed ilmaolud pole Vilsandil sugugi võõrad nähtused, koostab ja edastab kohalik vaatleja ka nn tormitelegramme Ilmateenistuse operatiivosakondadele.

Lisaks kogutakse erilise meetoodika alusel kokku kuusademed ja edastatakse see teave Rahvusvahelisele Aatomienergia Agentuurile, et määrata sademete kuu keskmine isotoopkoostis.

1991. a novembrist tänaseni on Vilsandi jaamas lisaks juhatajale tööl neli meteoroloog-tehnikut. Jaama hingekirjas on meteoroloogidena olnud Maris Süld (lühikest aega kuni 2001. a novembrini ka jaamajuhataja), Önne Vanin,

Heino Vanin, Aira Alasi, Mati Kuntro, Andres Loode, Annika Michelson, Kairi Vint, Alan-Carl Heidmets, Valeria Siiland, Mati Saar, Lii Teär, Avo Piisk, Margit Tätte, Karl Teär (2001. a novembrist jaamajuhataja). Töö käib vahetustega ja tööaega arvestatakse summaarsena, jaamas on alati keegi kohal, kes etteantud meetoodika järgi oma ülesandeid täidab. Abiks vaatlejaile on terve hulk abimaterjale ja juhendeid, näiteks pilvede liikide määramiseks on paksud pilveatlased, ilma edastamiseks oma kindel kodeering, kõik on ainult numbrites – justkui spioonifilmis.

Kui vaatlusväljakul ilmaandmeid registreeriva tehnikaga peaks midagi juhtuma, peab vaatleja viivitamatult üle minema manuaalsetele vaatlustele, mida on tehtud aastakümneid, ja siis tuleb võtta appi terve hulk tarku tabeleid ja keerulisi valemeid, et kõik andmed saaks korralikult ja veatult pealinna sünoptikutele saadetud ja võetud rahvusvahelised kohustused saaksid täidetud, nii et ilmaandmete pikas reas ei jääks auke sisse.

1990. aastatest tänaseni on jaamas olnud tegevad väga paljud inimesed, lisaks vaatlejatele tegutsevad pidevalt peamaja tehnikud, et keerukas ja pirtsakas automaatne ilmaandmete tehnika töökorras hoida. Kogu taasiseseisvumise järgse perioodi on jaam olnud praktikabaasiks paljudele tublidele noortele tudengitele nii Eesti Mereakadeemiast kui ka Tallinna Tehnika-ülikoolist.